

RECENZE

Šutaj, J., Mosný, P., Olejník, M.: Prezidentské dekréty Edvarda Beneša v povojnovom Slovensku

Veda, Bratislava, 2002, 90 str. a přílohy. ISBN 80-224-0731-3

Ladislav Vojáček*

Není to tak dávno, co jsem na stránkách tohoto časopisu (č. 4/2002) upozorňoval čtenáře na práci slovenského právního historika J. Beni, věnovanou stále aktuální problematice (některých) prezidentských dekretů, a již mi leží na stole druhá slovenská práce na totéž téma. Oba texty dokonce vznikaly souběžně a jen menší pružnost nakladatelství zřejmě způsobila,

že druhý se k veřejnosti dostal až s několikaměsíčním zpožděním. Nabízí se proto otázka, je-li to náhoda, že se na Slovensku prakticky současně objevily dvě práce věnované této problematice, nebo za tím stojí nějaký vážný důvod. Domnívám se a již jsem to také vyjádřil, že sice oproti českým zemím poněkud opožděný, ale intenzivní zájem slovenských autorů o prezidentské

* Doc. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc., Katedra dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

dekrety náhodný není. Byť se někteří slovenští činitelé od nich snažili distancovat s tím, že jde o českou záležitost, bylo od počátku zřejmé, že se podstatné konsekvence rozpoutané diskuse dotýkají i Slovenska a Slováků. V jistém směru v sobě dokonce pro Slovensko nesou potencionálně ještě vážnější hrozby než pro českou společnost. Není myslím třeba zdůrazňovat, že v kampani kolem prezidentských dekretů mnohým nejde v první řadě o ně samotné, ale o revizi opatření vůči příslušníkům německé a maďarské menšiny, uskutečněných bezprostředně po válce a více či méně s prezidentskými dekreti souvisejících.

Popravdě řečeno, jméno Edvarda Beneše a prezidentské dekrety (oceňme, že se autoři důsledně vyhýbají zavádějícímu označení „Benešovy dekrety“) v názvu práce jsou především lákadlem, které má přimět co nejširší okruh čtenářů, aby po knize sáhli. Název recenzované práce totiž zcela nekoresponduje s jejím obsahem, a to hned ve dvojím směru – v prvním je příliš extenzivní, v druhém naopak zužující. Obojí nepochybně souvisí právě se skutečností, že recenzovaná kniha vznikla v reakci na oživení zájmu o postavení příslušníků národnostních menšin v poválečném Československu, spojovaného s prezidentskými dekreti, tedy že je reakcí na zcela konkrétní aktuální společenskou objednávku. V čem tedy název přesahuje rozsah práce a v čem jej zcela nepokrývá?

a) Název práce přesahuje její obsah v tom, že prezident republiky Edvard Beneš ve spolupůsobení s vládou (též se Státní radou a Právní radou) a pak i se Slovenskou národní radou prezidentskými dekreti upravil širokou škálu otázek, které souvisely s bojem proti válečným nepřítelům, budováním prozatímního státního zřízení v Londýně a zejména s poválečnou obnovou Československa. Autoři z nich však vybrali jen zlomek – to, co se nějak pojí k opatřením namířeným proti příslušníkům německé a maďarské menšiny v osvobozeném Československu.

b) Název naopak zcela nepokrývá obsah práce proto, že se v ní sice dovíme vše podstatné o okolnostech, které vedly k zavedení dekretální právo tvorby, a o některých vybraných prezidentských dekretech, ovšem daleko více se v ní píše o obsahu a realizaci nařízení Slovenské národní rady, která na Slovensku upravovala mnohé závažné a dnes aktuální otázky místo prezidentských dekretů (národní správa, konfiskace zemědělského majetku, potrestání Němců, Maďarů a kolaborantů ad.), a o pozdějších právních aktech, které upravovaly podrobnosti jejich realizace nebo původní úpravu novelizovaly.

Konstatováním, že název práce zcela nekoresponduje s obsahem, ovšem rozhodně nechci říci, že by nebyl opodstatněný a že by čtenáře zaváděl. Naopak. To, o co v práci především jde, tedy o osud maďarské a německé menšiny po válce, dnes lidé automaticky – i když ne vždy oprávněně – spojují s prezidentskými dekreti a v práci, která je má v názvu, to také hle-

dají. Neměli bychom však zapomínat, že jde o zúžení, o posun daný právě pozadím diskusí o prezidentských dekretech.

Porovnáme-li obě na Slovensku vydané práce, snadno zjistíme, že téma a doba jejich vzniku se sice překrývají, ale cílová skupina čtenářů a jí odpovídající způsob zpracování jsou zcela jiné. J. Beňa napsal právně historickou a právně teoretickou studii určenou – sice nejen, ale především – čtenáři poučenému o právu. Autoři nyní recenzované práce, což jsou dva historici ze Společenskovedního ústavu Slovenské akademie věd v Košicích a jeden právní historik z Právnické fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, naopak chtěli sledovanou problematiku přiblížit širokému okruhu čtenářů. Nepouštěli se proto do hlubokých teoretických analýz, zato si důkladněji všimli konkrétních dopadů realizace jednotlivých opatření. Také zvolili volnější formu a nezatěžovali text odkazy na použitou literaturu (jedním dechem s tím je však třeba říci, že absence odkazů na použitou literaturu nijak nesnížila odbornou úroveň jejich výkladů, v nichž se na právním pozadí jasně a přesvědčivě odráží realita realizace příslušných právních aktů). Svým čtenářům podřídili i výběr připojených dokumentů, jimiž jsou výlučně základní právní akty, od nichž se odvíjela jednotlivá popisovaná opatření (ústavní dekret o úpravě československého státního občanství osob německé a maďarské národnosti, dekrety o konfiskaci nepřátelského majetku a o všeobecné pracovní povinnosti a šest nařízení Slovenské národní rady, dotýkajících se konfiskace a rozdělování nepřátelského zemědělského majetku, zavedení národní správy, potrestání fašistických zločinců, okupantů, zrádců a kolaborantů a rozpuštění spolků).

Zatímco čeští autoři ve svých pracích o menšinovém problému po skončení druhé světové války tématicky jednoznačně akcentují otázky spojené s odsunem německé menšiny, pro slovenské je logicky příťažlivější téma minority maďarské. V souladu s tím se J. Šutaj, který o postavení maďarské menšiny již publikoval řadu prací, a jeho spolupracovníci sice nevyhnuli výkladům o evakuaci, internaci a odsunu slovenských Němců (to je zase doména M. Olejníka), ale zabývali se především otázkami, které postihly obě menšiny (zbavením státního občanství a konfiskací majetku) nebo speciálně Maďary (výměna obyvatel, reslovakizace, přesídlování do českých zemí a pozdější částečné revidování těchto opatření). Byť to autoři nijak nezduřazňovali a jen poctivě popisovali jednotlivá opatření, jejich realizaci a důsledky, vnímavý čtenář si brzy jasně uvědomí, jaký náboj v sobě nese „maďarská otázka“, jak snadno může v nepříznivé konstelaci faktálně destabilizovat vnitropolitickou scénu a ohrozit pozici Slovenska ve světě, a zejména – jak obtížné bude i v příznivých podmínkách řešitelná k oboustranné spokojenosti.

Českého čtenáře poučeného z Pavlíčkových, Kulíkových, Staňkových a dalších studií a mediálních

politických i odborných diskusí o prezidentských dekretech a odsunu Němců na práci slovenských autorů zřejmě zaujmou dva momenty: zcela odlišná pozice slovenských Němců a méně známé souvislosti „pouhé“

reciproční výměny maďarského a slovenského obyvatelstva (reslovakizace, přesídlování do českých zemí, pozdější vrácení státního občanství a částečně i majetku těm, kteří v republice zůstali).